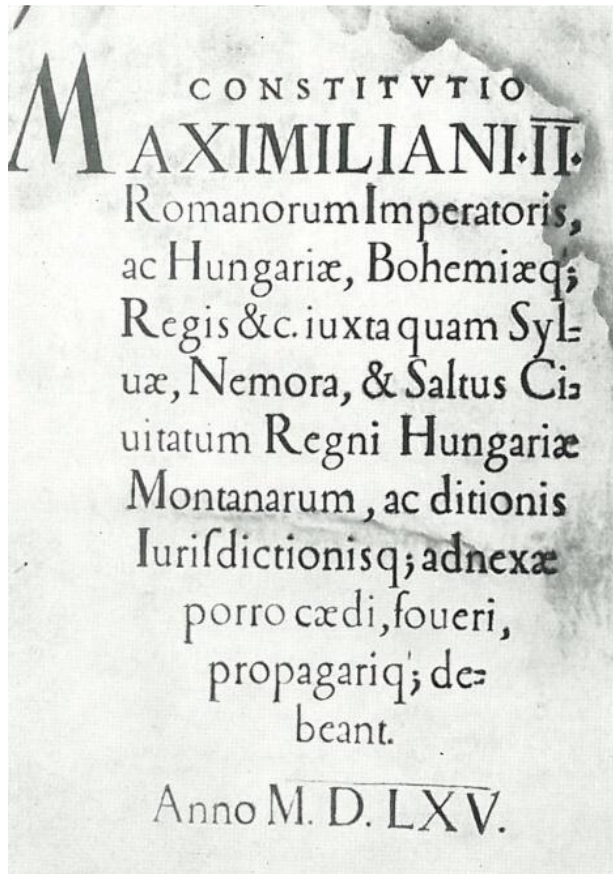

článok bol uverejnený vo štvrťročníku Beňušan č. 1/2019

Z histórie Beňuša 3 - Opis lesov na Pohroní z roku 1563

Ako sme uviedli už v predchádzajúcom čísle, 15. mája 1565 bol vydaný Lesný poriadok cisára Maximiliána (Constitutio Maximiliana). Jeho prílohou bol Opis lesov na Pohroní, ktorý vznikol na základe obhliadky pohronských lesov, vykonanej kráľovskou komisiou v roku 1563. Jeho preklad do slovenčiny bol uverejnený v Sborníku prác lesníckeho a drevárskeho múzea vo Zvolene v roku 1962.

Titulná strana Lesného poriadku cisára Maximiliána II. z roku 1565 (zdroj: J. Madlen)

V nasledujúcom texte z neho citujeme časti, týkajúce sa územia budúcich Bielych Handľov s niektorými doplňujúcimi poznámkami alebo inými verziami názvov lokalít z latinského alebo maďarského prekladu. Pozrime sa teda, ako kráľovská komisia videla našu oblasť pred 456 rokmi:

Severne od Hrona od Polomky po Brezno

Z Polomky (Polunca, Polonka) sa prišlo po pravej strane pozdĺž toku Hrona v smere Brezno do Bacúcha (Batzuch, Bazuch), k železiarskemu závodu, ktorý pred rokmi vybudoval starý Juraj Schaffer, bývalý banskobystričský obyvateľ, avšak 16 rokov nebola táto železiareň v prevádzke. V roku 1561 (poznámka: v preklade je nesprávne uvedený rok 1861) Augustín Gaissmayer, bývalý banský majster

banskobystrického medeneho závodu, spolu so svojimi spoločníkmi znovu ju začali budovať, ale toho medzičasom zanechali a všetky práce zastavili.

Z Bacúcha (Watzuch, Bazuch) sa šlo do osady Maková (Makhowy, Macouitium, Makovica, poznámka: terajšia Maková dolina), odtiaľ potom k osade alebo potoku Lenivá (Lefiui, Lefinium, Lefinii, poznámka: dnes Leňušský potok), ktorý tečie od Beňušskej hole (Benitzkha Hola, Benitzkio monti, Benitzkha hegy, poznámka: dnešná Beňuška resp. Kečka) a potom popri železnom hámre, nachádzajúcom sa vedľa tohto potoka, od Lenivského potoka (Lefiui pach) išlo sa do osady Malá Sviniarka (Clain Schwein, minoris Schweingrundt, kis Schweingrundt) a ďalej do osady Veľká Sviniarka (Gross Schwein, majoris Schweingrundt; nagy Schweingrundt). Poznámka: obe osady sú zrejme základ budúceho Braväcova. Odtiaľ sa šlo do Lieskovej (Lisskhoba, Liscobae, poznámka: zrejme Veľká Liesková dolina), z Lieskovej do Malej Beňušskej (Klein Benusch, minoris Benusij, alsó Benus, poznámka: možno Malá Liesková dolina) a potom do Veľkej Beňušskej doliny (Gross Benusch, majoris Benusij, felső Benus, poznámka: aj dnes je to Veľká Beňušská dolina). Opísaný úsek od Polomky až po potok Veľký Beňuš je asi tri a pol míle dlhý (poznámka: uhorská míľa je cca 7,5 km) a počnúc od Hrona až po Hoľu (Alpium seu Holae montis, poznámka: zrejme Beňuška) pozostáva všetko zo zmiešaného, vyrasteneho jedľového, smrekového a všelijakého listnatého lesa, v ktorom valasi patriaci k muránskemu panstvu spôsobili na niektorých miestach zotínaním stromov pre kŕmenie svojich kôz veľkú škodu. Našli sa aj niektoré salaše obcí. Hradný pán Muráňa Melchior Mäsko (poznámka: správne kapitán hradu Melichar Maško) ako aj mesto Brezno vedú o vlastníctvo týchto lesov a obcí spory. Hradný pán uvádza, že vlastníctvo muránskeho panstva siaha až po potok Veľký Beňuš (odkiaľ sa i po prehliadke vrátil na Muráň), čo má aj vo vlastníctve a v užívaní a na týchto miestach necháva pásť aj svoj dobytok., Toto právo je však od Brezna popierané a Brežňania vlastníctvo muránskeho panstva nechcú pripustiť ďalej ako po Bacúch.

Z Beňuše (Benusio) popri Hrone v smere k Breznu po obidvoch stranách Hrona sú spustnuté rúbaniská, v ktorých za dvadsať rokov bolo narúbané a odvezené okolo dvanásťtisíc milierov dreva, a to ako drevo na praženie a palivové drevo pre novú hutu a pre komorný dvor, taktiež aj pre potrebu obidvoch pražiarní. Na pravej strane Brežňania všetko vypálili, urobili si tam polia, na ktoré vysadili obilie a repu. Takéto rúbanie má sa im zakázať, aby sa tam mohol vysemeniť a tak znovu vyrásť ďalší les.

Od tohto rúbaniska išlo sa ďalej a prezreli sa oproti Breznu ležiace doliny ako Studená (Kholten, Frigidam, Hideg) a Šnóbel (Schnebl, Nitrosam, Sziksós), potom dolina Zubrá (Luberi, Luberij, Lubéries poznámka: správne Zúbra) a Ježová (Gescheny, Gesenij, Gescheni), ktoré sa zvažujú smerom nadol od vrchu Strieborná (Striberna, monte Striborna, Stiborna hegyröl; poznámka: zrejme niektorý z vrchov Čučoriedková, Zúbra alebo Priehybka), taktiež dolina Vagnár (Vagnagrundt, Vagnaeque, Wágnár) a našiel sa tam pekný miešaný jedľový, smrekový a listnatý les. V lesoch rozprestierajúcich sa v uvedených dolinách Brežňania vyrúbali stromy na hrady, šindle, dosky a podobné sortimenty, pričom lesy veľmi spustošili. Pod titulom potreby vyrúbali veľa stromov a tie, čo sa im nepáčili, ponechali v lese ležať

a hniť. Toto sa im má v budúcnosti zakázať, zrúbané stromy nemajú v lese nechávať hniť, ale majú si za povinnosť pokladať i tieto stromy odviezť a zužitkovať.

Južne od Hrona od Polomky po Brezno

Najprv sa prišlo z Polomky (Polunga) do tzv. lesa Salaš (Schallasch wald, syluam Schallass, Szállás – dnešná Salašná?), rozprestierajúca sa vedľa Petrikovej a Maše (Petringga vnd Maschaw, Petringgam et Maschaw, poznámka: dolina Petrikovo), v ktorom valasi patriaci muránskeho panstvu, stálym zotínaním stromov pre svoje ovčie a kozie stáda spôsobili na dĺžke viac ako jedna míľa veľké ničenie a rozmrhávajúce mladého i starého ihličnatého lesa, takže nedá sa sem ani tam ani prejsť.

Potom sa zistilo ničenie urobené taktiež valachmi v jednom peknom bukovom lese, pomenovanom Zelená alebo Konrádov les (grünen wald oder Conrad; poznámka: Malá Zelená dolina alebo Veľká Zelená dolina), ktorý sa rozprestiera od píly štátneho sudcu Brezna (poznámka: asi lokalita Stará píla pri Hrone medzi Malou a Veľkou Zelenou dolinou) smerom hore. Od končiara Čierneho vrchu (schwartzten hübls; poznámka: medzi Beňušom a Rohoznou) v Rohoznej (in Prorosna) späť po končiar (poznámka: možno vrch Michalová) na dve míle dĺžky smerom k Muráňu (Muran) a odtiaľ dolu pozdĺž toku Hrona (Gran), smerom k mestu Brezno na jednu míľu cesty je ihličnatý les, ktorý je od muránskych valachov úplne zničený.

Toto hovorí zápis z pochôdzky. Ako vidieť, samotná osada Beňuš sa ešte nespomína (zrejme ešte súvislejšie osídlenie neexistovalo), ale uvádzajú sa tam viaceré lokality, ktoré aj dnes vieme identifikovať. Z uvedeného sa dá usudzovať, že prevádzka baní bola do roku 1565 zastavená a Beňuš bol neskôr už len drevorubačskou osadou.

Braňo Faško od Kristiánov

Literatúra:

Madlen, Ján: Constitutio Maximiliana in: Sborník prác lesníckeho a drevárskeho múzea II, vydalo Vydavateľstvo Osveta, n. p., Bratislava, 1962 – slovenský preklad opisu

Schmidt, Franz Anton: Chronologisch-systematische Sammlung der Berggesetze der Königreiche Ungarn... (Chronologicko-systematická zbierka banských zákonov kráľovstva Uhorského...), Viedeň 1834, prístupné na <https://books.google.sk> – latinská verzia opisu

Constitutio Maximiliana seu norma silvas camerales propagandi et colendi, prístupné na http://erdeszetilapok.oszk.hu/01567/pdf/01567_671-704.pdf - maďarská verzia opisu